

Самур

№ 10 (245) 2011-йисан 27-октябрь

1992-йисан январдилай акъатзава

РЕДАКТОРДИН ГАФ

КИЕЛУН ВАЪ, КЪУЪЛУН КІАНЗАВА!

«Самур» газетдин 20 йисан юбилейдиз гъазур жезва чун. Лезги халкъдин чІалан, медениятдин, тарихдин, ахлакъдин гуъзгуъ тир и газетдин тираж артухарун патал датІана алахъунар ийизва чна. Чи республикадин, гъакІни дуъньядин лезгийрин умуърда чІехи вакъиадиз элкьвенвай хайи газет мадни вилик тухуз алахъзава чун. 20 йис я «Самур» газетди Азербайжандин лезгийр вири дуънядиз сейли ийиз. Лезги халкъдин таъсиб чІугвазвай «Самур» хуън, ам шегъредиз акъудун патал гъаф йисар я чна женг чІугваз. Чи ватангълийрин рикІе хайи халкъдихъ агъунун, жуван тарихарни къагъриманар кІан хъунин цІелхемар кутаз, и цІелхемар ялавриз элкьуъриз алахъзава чун. Чи руьгъдин иви-рар квахъ тавун патал гъиле къелем къуна майдандиз экъечІнава.

Гъа са вахтунда газет халкъдин гегъенш къатарив агакъарун, ам кІанарун ниятдалди «Сувар» ансамбли арадиз гъана чна. «Самур» газетдихъ галаз алакълу тир мярекатар гурлу авун, чи кІелдайбуур сад садав агудун патал халкъдин хару-сенятдин хилерикай тир манийрални къуълерал чан хкана, абуруз цІийи сегънедин умуър гана чна. Чи фольклордин, чи мел-межлирин, мехъерин къилин лишарикай тир хордин манийрал чан хкана. И крар гуънгуъна твадайла са мурад авай чухъ: «Самур» шегъредиз акъудун, ам Азербайжандин лезгийрин рикІ алай газетдиз элкьуърун. Чилин винел чи гелерикай, алатай девирра лезгийрин къилел атай крарикай, хъайи вакъиарикай, чи халкъдин аздавал патал женг чІугур къагъриманрикай, чи чІал хвейи, адан таъсиб чІугур къеъгал инсанрикай чирвилер гун патал алахъунар авуна чна.

Гъукуматдин патай къайгъударвал авачир, спонсорар, гъакІни чІехи къуллугърал алай ксар кичІела вичив агатзавачир цІийи «Самур» акъудиз 15 йис я чна. КІелдайбуур къадар артухарун патал гъихътин алахъунар авунач чна: чІалан курсарилай, элкьвей столрилай, поэзиядин нянийрилай къил кутуна «Демер»алди, концертралди шумудни са мярекатар къиле тухвана. Къилди къуълерин мектеб арадиз гъана. Гила и мектебда вишелей гъаф жегъилри къуълиз чирзава. Чпин аялрин гъиликай къуна и мектебдиз гъизвай диде-бубаяр акурла рикІ шад гъиссерив ацІуда чи.

- Чи аялрик лезги руьгъ акатрай лугъуз гъизвайди я чна абур и мектебдиз, - лугъуда абур.

Авайвал лагъайтІа, рикІивай хвеша жед ачаз, луварар акатда чухъ. Вучиз лагъайтІа мектеб арадиз гъайи сифте йисара гъафбуур и кардин гъавурда бегъемдиз акъазвачир. Ингъе къени тумари фад цІир гуда, лугъуда чи бубайри. Гила гъаф сейли хъанва чи къуълерин мектеб, адан хъсан суракъар яргъариз чІкІана. Гила виридаз къуълиз кІанзава.

Ина пис вуч ава къван, лагъана жуаз жед а квевай. Ингъе чи редакциядиз фад-фад жегъилри зенгда.

- Им «Самур» газет яши?

- Эхъ. Къез газет хъиз кІанзава тахъуй?

- Ваъ, чаз къуълиз кІанзава.

- Алло. «Самур» газет?

- Къез «Самур» газет кІелиз кІанзавай хътинд я.

- КІелиз ваъ, къуълиз кІанзава чаз!

- «Самур» къачузвани куъне?

- Газет кІелдай вахт ава къван?

Гъа икІ, чи редакциядиз датІана зенгер ийида жегъилри. Гила мехъерик виридаз иер къуълуналди вири чпихъ ялиз кІанзава. Лап хъсан! Къуълунал рикІ хъун чи халкъдин къетІенвилерикай я. «Лезгинкадин» ван атайла руьгъ юза хъун, кІвачерик звер акатун чи хасвилерикай я. Хъсан къуълдай лезги жегъилар гъикъван пара хъайитІа, гъакъван хъсан я. Анжах са суалди регъятвал къакъудзава чи: вучиз чи са бязи жегъилриз кІелиз кІанзавач? Вучиз дидед чІалал са акъван рикІ алач абурун? Абуру чи руьгъдин иви-рар кваз такъунун сеbeb вуч я? ИкІ фейитІа чи эхир гъикІ хъурай? Жаваб жагъизвач чаз суалрин.

АГАЛКЪУНРИН 20 ЙИС

И йикъара чи республикадин агъалийри Азербайжандин аслу туширвилин 20 йисан юбилей гъаф гурлудиз къейд авуна. Алатай къад йисан къене гъикъван кІевера гъатнатІани чи республикади халкъдин тарихда виридалайни чІехи агалкъун тир вичин аслу туширвал хвена, мягъкемарна ва мадни вилик тухвана. Уьлкведин аслу туширвал арадиз хкун патал дуънядиз сейли чІехи сиясатчи, вири милетдин лидер Гъейдар Алиева чІугур зегъметар иллаки чІехиди ва бегъерлуди хъана. Ада Азербайжан са шумуд чкадал пай хъуникай, чукІуникай хвена. Къарабагъдин къал ислягъвилелди гъялун патал дяве акъвазардай икърар кутІунна. ЧІехи регъберди Азербайжан экономикадин рекъяй вилик тухун, къудратлу гъукуматдиз элкьуърун патал нафтІадин стратегия гъазурна кардик кутуна. Къецепатан гъукуматрихъ галаз кутІунай нафтІадин икърарри Азербайжан вири дуънядиз сейли авуна.

ЧІехи сиясатчин рехъ адан хци, Азербайжандин гилан Президент Илгъам Алиева лайих-

лудаказ давамарзава. Алатай къад йисан къене Азербайжан экономикадин рекъяй гъаф вилик фена. И йисара чи республикадин нафт-газ сектордиз 44 миллиард инвестиция серфнава. И рекъяй чи республикади къецепатан уьлквейрин кампанийрихъ галаз 32 икърар кутІуннава. Алай вахтунда чи нафт дуънядин 33 уьлкведи къачузва. SOCAR цІийи проектар кардик кутаз алахъзава. Гъабурукай яз гимияр расдай цІийи завод, Сумгаитда карбамиддин завод, Бакудин Къарадагъ районда нафт-химия ва газдин комплекс кардик кутун къарардиз къачунва.

Уьлкве майишатдин маса хилерайни вилик физва. И кар субутун патал алай йисан 9 вацран къене къазанмишнавай са бязи агалкъунар къалурун бес я. И вахтунда тек са эцигунриз 7,6 миллиард манат пул серфнава. Санлай яшайишдин чка 1 миллионни 351,2 агъзур квадратметр тир кІвалер, 3424 аял патал цІийи мектебар, шумудни са поликлиникаярни азарханаяр, Бакуда цІийи метродин станция, диагностикадин меркез, Товузда

некІедин завод, олимпиядин комплекс, Абшерон районда мебелдин фабрика, AZDMF завод, Агъжабеда некІедин завод, некІедин магъсулрин комбинат. Имишли районда емдин фабрика, набататрикай гъери хкуддай фабрика, олимпиядин комплекс, Хачмаз районда конденсаторрин завод ва маса карханаяр, Къуба районда шагъматдин мектеб, гъакІни маса районра шумудни са карханаяр эцигна кардик кутунва.

Гъа ихътин агалкъунар сеbeb яз агъалийрин дуланажагъни къвердавай хъсан жезва. Уьлкведа демократия вилик физва. Азербайжандин Президент Илгъам Алиева Къарабагъдин къал ислягъвилелди гъялун патал ара датІана алахъунар ийизва. Са гафни авачиз, гележегда Азербайжанди эрменийри чапхуннавай чилер вахчуда, Къарабагъ чапхунчийрикай азад ийида. Дуънядин уьлквейрин жергеда Азербайжанди аслу тушир, азад, демократиядинни экономикадин рекъяй вилик фенавай. къудратлу уьлкве хъиз маса гъукуматриз чешне къалурда.

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Лезгийрин чилерал заз къелечІ ипек хътин зериф, вили цав, мегъуън ва пипин къалин тамар, генг яйлахар, шумудни са начагъвилерин дарман тир цІудралди булахар акунна. Заз лугъуз тежедай къван иер ва кІубан цІийи чилер, цІийи уьлкве акур хъиз хъана.

И чилерал яшамииш жезвай инсанарни чпин къилихралди тафаватлу жезвай са маса жуъредин инсанар я: рикІиз чими, къакъан буйдин, сагълам, мерд, чина хъвер авай, пел ахъа, регъимлу ва мугъмандиз гъафни-гъаф гъуърмет ийидай. Абуру ихтилатдайла ваз акІ жед а хъи, ви вилик акъвазнавайди философ, шаир, чІехи къагъриман я.

А.В.Пастухов,
топограф, альпинист. 1892-йис.

Иер фагъум ая вуна,
Нубатсуз луьклуън
хъсан туш!

СтІал Сулейман

ЦИЙИВИЛЕР

ВИЛИК ФИЗВА

Алай йисан 24-октябрдиз Азербайжан Республикадин Президент Илгям Алиеван регьбервилик кваз Министррин Кабинетдин 2011-йисан 9 вацран кьене кыле тухванвай социальный тедбирризни экономикадин рекьяй гылик авунвай агалкунриз талукбарнавай ижлас кыле фена. Мяркатдал рахай Президент Илгям Алиева кьейд авурвал, алай йисан 9 вацран кьене улкведа 74 агъзур цийи кваллахдай чкаяр кардик кутунва. Санлай эхиримжи 8 йисан кьене республикада 950 агъзур кваллахдай чка ачу-харнава. Азербайжан экономикадин рекьяй квердавай мадни вилик физва. 2012-йисуз гьукуматдин бюджетдин гелирар 22 миллиард доллардив агакьда. Алай вахтунда республикадин игътияж патал хвенвай валлотадин кьадар 40 миллиард доллардилай пара я.

РАХУНАР КЫЛЕ ТУХВАНА

Азербайжан Республикадин Президент Илгям Алиев алай йисан 19-октябрдиз Кьзахстандиз фена. Ина ада Кьзахстандин Президент Нурсултан Назарбаевахъ галаз кьве улкве патал важиблу тир икьрар кутунин патахъай рахунар кыле тухвана. Н.Назарбаева кьейд авурвал, экономикадинни стратегиядин рекьяй Азербайжан Кьафкьазда Кьзахстандин асас партнер я. Исытда Кьзахстанда 130 агъзур азербайжанви яшамш жезва. Абуру и республикадин агалкунрик лайихлу пай кутазва. Бакуда и мукьвара шегьердин чехи куьчейрикай садаз кьзах халкьдин маарифчи Абай Кунанбаеван твар ганва. Гьа икI, маса хилерайни кьве республикадин арада алакьяр мадни вилик физва.

Азербайжан Республикадин Президент Илгям Алиева гьакIни 21-октябрдиз и улкведа кыле феи туьрк чIалан гьукуматрин чехибурун саммитда иштиракна.

ЖЕГЫЛРИН МЯРЕКАТ

Алай йисан 15-20-октябрдиз Генже шегьерда «Дуьньядин фестиваль - Азербайжан чир хухь» девиздик кваз чехи мярекат кыле фена. Мяркатда дуьньядин 48 улкведин жегьилрин тешкилатрин векилри иштиракна. Республикадин халкьари Азербайжандин аслу туширвили 20 йисан, гьакIни Низами Генжевидин 870 йисан юбилеяр кьейдзавай йикъара жегьилрин фестивални гурлудаказ кыле фена.

Фестивалдин йикъара Генжедин Гьейдар Алиеван тварунихъ галай паркуна Жегьилрин Квалдин бине кутуна. Алай вахтунда Азербайжанда ругуд Жегьилрин Квал ава. 2012-йисалди мадни 10 ихътин дарамат кардик кутада.

ЭЦИГУНАР ПАРА ЖЕЗВА

Виликан йисара хьиз, цинин йисузни Азербайжанди эцигунрин рекьяй чехи агалкунар кьазанмишнава. Алай йисан 9 вацра эцигунар патал 7,6 миллиард манат пулунин такьатар серфнава. Клуьд вацран кьене санлай яшайишдин чка 1 миллионни 351,2 агъзур квадратметр тир квалер, 3424 аял патал цийи мектебар, шумудни са поликлиникаярни азарханаяр, диагностикадин меркезар, олимпиядин комплексар, шагьматдин мектебар, заводарни фабрикаяр эцигна кардик кутунва.

Цийи эцигунрикай яз Кьубада шагьматдин мектеб, Хачмаза конденсаторрин завод, шагьматдин мектеб ва маса карханаяр кардик кутунва.

Тежер кардал
члугваз зегьмет,
Алахьмир вун,
я беймирвет.

Стлал Сулейман

ТУЬРКИЯДА ЗАЛЗАЛА ХЬАНА

Алай йисан 23-октябрдиз Туьркиядин вахтуналди сятдин 13:40-даз и улкведин Ван регионда залзала хьана. Сифте малуматрай аквазвайвал, вишералди инсанар кьенва, гзафни-гзаф инсанрал хирер хьанва. 7,2 баллдин залзаладик Ванда 30-40 дарамат уьцена. Ван шегьердин патав гвай Табаклы хуьре 7 мертебадин Квал авайвал уьцена ва адан кланик шумудни са инсанар амуькьна.

Залзалади Эрзурумдиз ва Диярбекирдизни таьсирна. Туьркиядин РагъэкьечIдай пата хьайи гужлу залзаладихъ авсиятда улкведин премьер-министр Эрдогьан тадиз Вандиз атана, жемьатар хилас авун патал герек тир вири тедбирар кылиз акьудай тапшуругьар гана. Ван шегьерда аггалийриз куьмек гун патал кьеви гьаларин меркез арадиз гьанва.

Туьркияда кыле феи вакъийрин вахтунда Азербайжандин чилерал - Нахчывандани 3-3,5 баллдин залзала хьанва.

Азербайжандин талукь министерстводин хилас ийидайбуру дуст улкведиз куьмек гун патал Туьркиядиз фена.

ÇIXIŞLARIMIZIN ӘKS-SƏDASI

POEZIYA TƏXRİBATÇILARI İFŞA OLUNMALIDIR

"Samur"un 30 sentyabr 2011-ci il tarixli sayında dərc olunmuş "Tərcümə, yoxsa təxribat?" məqaləsi böyük əks-səda doğurub. Onlarca oxucu redaksiyaya müraciət edərək, məqalə ilə əlaqədar fikirlərini bildirib. Bəzi oxucularımız ləzgi poeziyasını gözədən salmaq istəyənləri haqlı tənqid edən məqalələr göndərib. Aşağıda həmin məqalələrdən birini dərc edirik.

Hörmətli redaksiya! "Ləzgi poeziyasından nümunələr" kitabı ilə bağlı qəzetdə dərc olunmuş "Tərcümə, yoxsa təxribat?" məqaləsini böyük həyəcanla oxudum. Bu günlərdə həmin kitabı nəzərdən keçirəndə sarsıldım. Bir daha yəqin etdim ki, kitab həqiqətən də ləzgi poeziyasını gözədən salmaq üçün buraxılıb.

Öncə məqalə ilə bağlı fikirlərimi bildirmək istəyirəm. Azərbaycan və ləzgi poeziyasında öz dəst-xətti ilə çoxdan tanınan, yaradıcılığı Dağıstanın orta məktəblərində öyrənilən sevimli şairimiz Sədaqət Kərimovanın yaradıcılığına kölgə salmaq istəyənlər bilsinlər ki, onun poeziyasına Azərbaycanın, Dağıstanın, Rusiyanın neçə-neçə alimi, şairi, jurnalisti layiqincə qiymət verib. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və M.F. Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanası hələ 2003-cü ildə Sədaqət Kərimovanın yaradıcılığının mədəni- Maarif müəssisələrində təbliği ilə əlaqədar metodik vəsait çapdan buraxıb. Yazıçı-jurnalist Müzəffər Məlikməmmədov həmin il şairin həyat və yaradıcılığına həsr etdiyi "Sədaqət" adlı elmi-publisistik monografiyasını oxuculara çatdırıb.

Hər iki kitabda tanınmış qələm sahiblərinin, ədəbiyyatşünasların, alimlərin Sədaqət xanımın yaradıcılığı barədə fikirləri, rəyləri verilib. Bu rəylərdən birini xatırlatmaq istəyirəm: "Xeyirxah, sadə və zəhmətkeş insan olan Sədaqətin Azərbaycan və ləzgi dillərində yazdığı şeirlər və poemalar dövrümüzün ən gözəl əsərlərindən sayıla bilər. Şəxsiyyəti ilə fəxr etdiyimiz bu dağlar qızı həm Azərbaycan, həm də ləzgi ədəbiyyatında özünəməxsus yer tutub. Sədaqət Kərimova yenilikçi, bənzərsiz şairdir".

Bu sözlər şair Kələntər Kələntərlinindir. Sual olunur: Hörmətli Kələntər müəllim, bəs xeyirxah insana qarşı niyə

qeyri-xeyirxahlıq etdiniz? Sədaqət xanımın "şeirləri və poemaları dövrümüzün ən gözəl əsərləri sayıla bilər" dediyiniz halda onun şeirlərini gözədən salmağa necə qıydınız? "Yenilikçi, bənzərsiz şair" adlandırdığınız qələm sahibini Azərbaycan oxucularının gözündən salmaq istəyi haradan yarandı? Mən və bütün tələbkər oxucular sizdən bu sualların cavabını gözləyirik. Kitabın çap olunmasında "xidmətləri olmuş" Etibar Sturvidən və Dağlar Səferovdan da cavab istəyirik.

Kitabla bağlı məni narahat edən daha bir məsələ məşhur ləzgi şairi, Maksim Qorkinin "XX əsrin Homeri" adlandırdığı Süleyman Stalskinin şeirlərinin tərcüməsi zamanı yol verilmiş qüsurlardır. Şairin yaradıcılığı ilə bağlı məqalədə müəllif onu gah Stali, gah da Stalski kimi təqdim edir. Bayron "Bayran", Pasternak "Payeternak", Fadəyev "Fadəyev", Xəppalayev "Xənnaliyev" kimi oxuculara təqdim olunur. Kitabın tərtibçiləri dünya, rus və Dağıstan ədəbiyyatından məgər bu dərəcədə bixəbərdirlər?

Keçək şeirlərin tərcüməsinə. Kitabda Süleyman Stalskinin 10 şeirinin tərcüməsi verilib. Birincisi məşhur "Bülbül" şeiridir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Süleymanın şeirlərinin Azərbaycanca əhəmiyyətli tərcümələri İ.Soltana və O.Sarıvəlliyə məxsusdur. 1959-cu ildə Azərneşr tərəfindən çap olunmuş "Dağıstan ədəbiyyatı antologiyası" kitabına da məhz onların tərcümələri salınıb.

K.Kələntərlinin tərcüməsində "Bülbül" şeirinin birinci bəndi belədir:

*Məskən salıb güllü bağda,
Fərəhlisən nə sə bülbül;
Oxuyursan bir budağda,
Bir bağ düşür sə sə bülbül.*

Orijinalda "bir budaq", "bir bağ" məsələsi ümumiyyətlə yoxdur. Şair yazır:

*Akьaxна са кьакьан тарциз,
Бегьер гудай ичин, билбил.
Вуч чIал ава а ви ванциз;
Гьарайиз я кIвачин билбил.*

Hərfi tərcüməsi belədir:

*Qonmusan alma yetirən,
Bir uca ağaca, bülbül.
Sözmü çatar sənin səsinə,
Oxumağa pərgarsan, bülbül.*

Görünür, tərcüməçi ləzgi dilini yaxşı bilmir. Belə olmasaydı, dördüncü bəndin "Zaz çir жед, вун ятIа кьуччагь" misrasını "Qocasansa bir bəri bax" kimi tərcümə etməzdi. "Кьуччагь" sözü "qo-çaq" əvəzinə "qoca" kimi tərcümə olunub. Heç bülbülə də "qocasansa bir bəri bax" deyirlər? Bu nə şairlik, bu nə tərcüməçilikdir? Dili yaxşı bilmədiyinə görə tərcüməçi beşinci bəndi belə çevirib:

*Tükün olub qalın sənin,
Dəyişməyib halın sənin,
Ayaqların yalın sənin,
Düşdün düzdən-düzə bülbül.*

Orijinalda belədir:

*Цинин кьуьдни хьана пайгар,
Дегши хьанач мад ви рангар.
Гила хибни хьана азгар,
Йикьар фена чииши, билбил.*

Göründüyü kimi, burada nə bülbülün tükünün qalınlığından, nə də onun ayaqlarının yalın olmasından söhbət gedir. "Гила хибни хьана азгар" isə "qışın ən soyuq çağında da hava aydınlaşdı" deməkdir. "Чииш" ləzgi xalq təqvimində fevralın 6-dan 21-dək olan müddəti əhatə edən ay adıdır. Süleymanın fikrini başa düşməyinə görə tərcüməçi "Ayaqların yalın sənin, Düşdün düzdən-düzə bülbül" yazır. Çox qəribə və gülümlə tərcümədir.

Süleyman Stalskinin tərcümə olunmuş başqa şeirlərində də çoxlu məna təhriflərinə yol verilib. Süleyman şeirinin gözəlliyi, ruhu heçə endirilib. Sanki tərcüməçi qarşısına klassik şairimizi gözədən salmaq məqsədini qoyub. Amma əsərləri dünya xalqlarının dillərinə tərcümə olunmuş dahi Süleymanı bu cür üzəndirən "tərcümələrlə" heç vaxt gözəndə sala bilməzlər.

Hörmətli redaksiya, mənə elə gəlir ki, "Ləzgi poeziyasından nümunələr" kitabı ilə bağlı məsələlər dərinlən araşdırılmalıdır. Digər klassiklərimizin, müasir şairlərimizin əsərləri necə tərcümə olunub, onları necə gözədən salmağa çalışıblar? Bu suallara cavab tapılmalı, qəzetdə məsələyə aydınlıq gətirən, poeziya təxribatçılarını ifşa edən məqalələr dərc olunmalıdır.

Nigar Şixnəbi qızı MURADOVA

ARTPI-nin ali və orta ixtisas təhsilinin nəzəri problemləri şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, pedaqoji elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.

Redaksiyadan: *Oxucumuzun təklifi digər məktublarda da öz əksini tapıb. Ona görə də məsələyə aydınlıq gətirilənə kimi bu mövzuda məqalələrin dərcini davam etdirməyi qərara almışıq.*

Üç əsr əvvəl Qafqazda Səfəvilər imperiyasının zülmünə qarşı ilk üsyan qaldıran Qanlı Şabanın və Molla Abdullahın İran qarnizonları üzərinə cəsarətli hücumları Dağıstanın və Azərbaycanın ayrı-ayrı vilayətlərində etirazların kütləvi hal almasına və son nəticədə xalq azadlıq hərəkətinə çevrilməsinə təkan verdi. Qanlı Şabanın Molla Abdullahla birgə yaratdığı 2 min nəfərlik silahlı dəstə 10-15 minlik İran qoşunlarının öhdəsindən asanlıqla gəlirdi. Tarixi mənbələrdə və arxiv materiallarında adı çox az çəkilən Qanlı Şaban sonralar Hacı Davudun ən yaxın silahdaşlarından birinə çevrilmişdi. O, böyük hərbi səriştəyə malik idi və ona görə də hücumları təşkil etməyi, qələbə çalmağı yaxşı bacarırdı. Türk kəşfiyyatçısı və tarixçisi Əli bəy Bədrəddinzadə Qanlı Şabanın rəhbərliyi ilə ləzgilərin İran qarnizonlarına hücumlarını «qasırğa küləyi» ilə müqayisə etmişdi.

Qasırğa necə başladı?

XVIII əsrin əvvəllərində Səfəvilər dövlətinin əsarəti altında olan ölkələrdə İran zülmünə qarşı narazılıq daha da artırdı. Şah I Sultan Hüseyn hökmranlıq etdiyi ərazilərdəki, əhalini, bütün xalqları və tayfaları yenidən siyahıya aldırdı və 1702-ci ildən etibarən onlardan üçqat çox vergi tələb etdi. Hətta əvvəllər vergidən azad etdiyi dini ocaqların, burada çalışanların üzərinə də son dərəcə ağır vergilər qoydu.

Həmin dövrdə Azərbaycan əhalisinin vəziyyəti xüsusilə acınacaqlı idi. Tez-tez baş verən quraqlıq və digər təbii fəlakətlər nəticəsində böyük məhsul qıtlığı yaranmışdı. Bununla əlaqədar Rusiyanın İrandakı səfirliyinin rəhbəri A.P.Volinski öz məktublarından birində yazmışdı: «Səfəvilər dövlətinin taxıl anbarı olan Azərbaycanda tarlalar yeddi il ərzində əkilməmiş qalmış, ölkədə aclıqdır». Burada ərzağın qiymətləri ağlasığmaz dərəcədə artmışdı. Bir çox vilayətlərdə aclıq kütləvi ölüm hallarına səbəb olurdu. A.P.Volinski Təbrizdən I Pyotra göndərdiyi bir məlumatda dəhşətli aclıqla bağlı yazmışdı: «Biz orada olduğumuz zaman çoxlu dilənçiyə rast gəlirdik və onlardan çoxu həyanı unudub çılpaq gəzirdi. Küçələrdə heç kimin diqqətini cəlb etməyən yığın-yığın meyitlər var idi ki, onların cəsədi itlər yeyirdi». (Bax: **Azərbaycan tarixi (üç cildə). I cild. Bakı, 1961. Səh. 310.**)

Xalqın başına gələn belə müsibətlərə baxmayaraq, bəylərbəyləri onu daha çox soyur, böyük sərvət ələ keçirirdilər. Səfalət və özbaşnalıqlar tədricən ayrı-ayrı vilayətlərin əhalisini üsyana sövq edirdi. Birinci olaraq 1707-ci ildə Car və Saxur mahallarının əhalisi üsyan qaldırdı. Əli bəy Bədrəddinzadənin dediyi kimi «qasırğa küləyi» əsdi.

Tarixi mənbələrdə göstərilirdiyi kimi, Car üsyanı İran şahını bərk qorxuya salmışdı və o, üsyançılara divan tutmaq üçün bütün vəsivələrə əl atmışdı. Bununla əlaqədar Dağıstan tarixçisi R.M.Maquomedov yazır: «İlk böyük antiiran üsyanlarından biri 1707-ci ildə Car-Balakən azad icmalarında baş verdi. Onlara saxurlar da qoşuldu. Bu üsyan İranda böyük təşviş doğurdu. Şah üsyançılarla mübarizə aparmaqdan ötrü Kaxetiyaadakı canişini İmam Qulu xanı oraya göndərdi. Üsyan yatırılarkən Car kəndi yandırıldı.

... 1710-cu ildə qaytaqlar hərəkəta qoşuldular. Qaytaq üsmisi Əhməd xan üsyançılarla birləşdi.

1711-ci ildə carlılar yenidən ayağa qalxdılar. Onlar Şamaxı bəylərbəyinin iqamətgahına hücum etdilər. Şəkinin və Şirvanın ümitsiz hala düşmüş kəndliləri də onlara qoşuldu. Carlılarla eyni zamanda saxurlar da ayağa qalxdı və Əli Sultan öz dəstəsi ilə onların köməyinə gəldi». (Maqomedov P.M. **История Дагестана. Махачкала, 1961, с.182.**)

Hələ qaytaqlar və Cənubi Dağıstan ləzgiləri üsyana qalxanadək, yəni 1709-cu ildə Şirvanda iğtişaş başlandı. Rusiyanın

İrandakı nümayəndəsi İ.Ori 1709-cu ilin sentyabrın 20-də knyaz P.M.Qaqarınə yazdığı məktubda qeyd etmişdi ki, «şamaxılılar iranlılarla birlikdə təşvişə düşmüşdülər, bir neçə müddət ərzində onların çoxlu kəndlərini qarət etmiş və yandırmışdılar». (Bax: **Г.А.Эзов. Сношения Петра Великого с армянским народом. СПб., 1898, с.250.**) İ.Orinin məlumat verdiyi kimi, 1709-cu ildə Şirvan bəylərbəyinin qoşunu ilə Lütfuli bəyin başçılıq etdiyi üsyançı dəstələri arasında amansız döyüş baş verir. Bu döyüşdə üsyançılar məğlub olur. Onların başçısı döyüş meydanında çoxlu ölü və yaralı qoyaraq cənuba gedir. (Bax: **yenə orada.**)

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

QANLI ŞABAN

Üsyançıların məğlubiyyəti əhalini nəyinki qorxuya salmır, əksinə, qəzəblənmiş xalq daha mütəşəkkil surətdə etiraz səsinə ucaldır. Alban tarixçisi Yesai Həsən Cəlaləyanın yazdığı kimi, «Qafqaz dağlarının bu üzündə, Qax, Car, Tala adlanan yerlərdə və bir çox kəndlərdə ləzgi adlanan xalqlar ayağa qalxdılar və indiyədək ölkəni idarə edən Əli Sultan onlara başçılıq etdi». (Bax: **Yesai Həsən Cəlaləyan. Alban ölkəsinin qısa tarixi (1702-1722-ci illər). Rus dilində. Bakı, 1989. Səh.23.**)

Sonradan üsyançılara Şəki və Şirvan əhalisinin də xeyli hissəsi qoşulur və onlar Şamaxı, Gəncə, Qazax, Ağstafa, Şamaxor, Bərdə ətrafına kimi gedib çıxırlar. Bu halı gören İran şahı üsyançılara amansız divan tutmağı qərara alır. Bundan əvvəl o, 1709-cu ildə əfqanların üsyanını yatırtmaq üçün Məhəmməd Zaman xanı və yeddi xanı «sey-tanabənzər» döyüşçülərdən ibarət böyük bir qoşunla Qəndahara göndərmişdi. Lakin üsyançılar bu qoşunu darmadağın etmiş, Məhəmməd Zaman xan Mirəvəzdən aman diləyərək, onun tərəfinə keçmişdi. (Bax: **«Каиме» Бедреддинзаде Али-бея // Известия Академии Наук Азербайджанской ССР, серия истории, философии и права, 1988, №3, с.69.**)

Şahın bütün səylərinə baxmayaraq, Qanlı Şabanın və Molla Abdullahın silahlı dəstələri tez-tez müxtəlif yerlərdə peyda olur, İran qarnizonlarına qəfil zərbələr endirirdilər. Arxiv materiallarından göründüyü kimi, Qanlı Şabanla bacara bilməyən şah, nəhayət, onu var-dövlətlə, pulla ələ almaq istəyir və hətta bir mahalı tamamilə onun ixtiyarına vermək qərarına gəlir. Lakin şahın niyyəti bəş tutmur. Əvvəllər bu üsuldan istifadə edən şah bölgənin hakimlərinə və güc sahiblərinə çoxlu miqdarda pul ödəyirdi ki, onlar

İran hakimiyyəti altında olan ərazilərə basqınlar etməsinlər. Amma son vaxtlar Şirvan bəylərbəyləri şah tərəfindən carlılara ayrılmış məvacibi də özləri mənimsəyirdilər. Bu səbəbdən carlılar 1711-ci ildə Şirvana basqın etmişdilər. (Bax: **Левиатов В.Н. Очерки истории Азербайджана в XVIII в. Баку, 1948, с.66.**)

Şahın üsyançılar qarşısında aciz qaldığını Əli bəy Bədrəddinzadə belə qələmə almışdı: «... Qiyamçıları ram etməkdə [şah] gücsüz və aciz qaldığı bir vaxtda min yüz iyirmi səkkizinci (1716) ildə ölkənin [Əcəmin] qərbində Carxar (Car - M.M.) nahiyəsinin dörd kəndindən Qanlı Şaban və Molla Abdullah adlı ləzgilərin başçılıq etdikləri iki minə yaxın ləzgi Tiflis ətrafında peyda olur. Üç il dalbadal onlar Tiflis nahiyəsinə və Gəncəyə gecə hücumları edərək, evlərə od vurmuş, monastırların qızıl-gümüş əşyalarını, cəvahiratını, bəzək əşyalarını zorla ələ keçirmiş, qadınları və uşaqları kölə kimi aparmış, yüksək mövqə tutmuş şəxsləri öldürmüş və boğmuşlar. Mahir atıcılar, igid və cəsur döyüşçülər kimi məşhur olan dinsiz gürcülər [baxmayaraq ki] dəfələrlə onları [ləzgiləri] dəf etsələr də, qətlə yetir-sələr də, bu qüvvə[ləzgilər] qarşısında tab gətirə bilmədilər. Nəcib öyüdə müvafiq olaraq. Döyüşçü müsəlmanlar, «axı bizim qoşunumuz basılmazdır», o, neçə-neçə qələbələr qazanıb, alçaq kafirlər darmadağın edilib və lənətlənib, çoxlu yüksək mövqə tutan şəxslər davaya düşər olaraq, qasırğa küləyi ilə əzilib və oda düşüb, ləzgilərin dəstəsi isə gündən-günə irəli gedib.

Şah tərəfindən vəzifə verilmiş adamlardan biri, əslən ləzgi olan Saxur bəyi Əli Sultan yuxarıda adları çəkilmiş ləzgilərlə (Qanlı Şabanla və Molla Abdullahla) birləş-

məyə nail olandan sonra nüfuzlu şəxslərdən birinə çevrildi. Xatırlanan Tiflis xanı, düz yoldan sapmış Vaxtanq və kafir gürcülər uzun müddət tab gətirə bilməyəcəklərini [ləzgilərin qarşısında] başa düşərək və müzakirə edərək [bu məsələni] yuxarıda xatırlanan xalqdan aman diləndilər. Adı çəkilən xalq isə «Əfv etmək qələbənin zəkətidir» düşüncəsinə [kəlamına] rəğmən onları bağışladı». (Bax: **«Каиме» Бедреддинзаде Али-бея // Известия Академии Наук Азербайджанской ССР, серия истории, философии и права, 1988, №3, с.71.**)

Şabanın şərti

Gürcü carı VI Vaxtanqın İran şahının təbəəsi olduğunu yaxşı bilən Qanlı Şaban onun qarşısında şərt qoymuşdu ki, İran tərəfdən üsyançı dəstələrə qarşı vuruşmasın. Şərtə əməl olunsay, Vaxtanq öz ölkəsinin əmin-amanlığını təmin edə bilər. Şərt pozulsay, onun torpaqlarına basqınlar davam edəcək və gürcü carı ələ keçiriləcək öldürüləcək. Şabanın sözüə əməl edən cəsur döyüşçü olduğunu, şah qoşunları ilə döyüşlərdə qələbə çaldığını, «Qanlı» təxəllüsünü ələ-belə qazanmadığını yaxşı dərk edən VI Vaxtanq ondan ehtiyat edirdi və sözüə əməl etməyə məcbur idi. Maraqlıdır ki, Əli bəy Bədrəddinzadənin «təmiş olmayan nəslədən törəmiş, öz təbiətinə görə xainliyə meyilli, yaxşılıq bilməyən insan» kimi xarakterizə etdiyi VI Vaxtanq altı il şərtə əməl etmiş, şahın dəfələrlə təkid etməsinə baxmayaraq, bir dəfə də olsun üsyançılarla döyüşməyə getməmişdi.

Gürcü carının Qanlı Şabanın şərtinə necə əməl etdiyini Əli bəy Bədrəddinzadə belə qələmə alıb: «O uğurlu il (1135/1722) gələndə kimi onların arasında sakitlik, təhlükəsizlik və riyakarlıq hökm sürdü. Hətta

hər il onlar (gürcülər) ləzgi bəylərini və onların köməkçilərini qonaq dəvət edərək, onlara böyük hörmət və ehtiram göstərir, parça və mallar, qiymətli məmulatlar, çox qəşəng paltarlar bağışlayır, səmimi dost münasibətləri yaratmaq üçün tənənəli mərasimlər keçirirdilər». (Bax: **«Каиме» Бедреддинзаде Али-бея // Известия Академии Наук Азербайджанской ССР, серия истории, философии и права, 1988, №3, с.71.**)

VI Vaxtanqın neytrallaşdıran Qanlı Şaban İran işğalçılarına qarşı daha geniş miqyasda mübarizə aparmaq üçün ilk növbədə Əli Sultanla birləşməyi qərara aldı. Əslində Əli Sultan özü buna təşəbbüs göstərmişdi. Çünki ona kimi Qanlı Şabanın dəstəsi dəfələrlə şah qoşunları ilə üzlaşmışdı və hər dəfə qələbə qazanaraq ad çıxarmışdı. Üsyançı dəstələrinin birləşməsi ilə əlaqədar Əli bəy Bədrəddinzadənin yazdıqları maraqlıdır. Onun qeydlərindən aydın görünür ki, Əli Sultan bu birləşməyə nail olmaq istəyirdi: «Əslən ləzgi olan Saxur bəyi Əli Sultan yuxarıda adları çəkilən ləzgilərlə (Qanlı Şabanla və Molla Abdullahla) birləşməyə nail olandan sonra nüfuzlu şəxslərdən birinə çevrildi». (Bax: **Yenə orada, səh.71.**)

Birləşəndən sonra üsyançı dəstələri daha da gücləndi və şah qoşunları üçün onlarla mübarizə aparmaq olduqca çətinləşdi. Qanlı Şabanın və Əli Sultanın dəstələri şah qoşunlarına ağır zərbələr endirərək, çox vacib olan ilk parlaq qələbələr qazandı.

İlk qələbələr

Birləşmiş üsyançı dəstələrinin uğurları ilə bağlı alban tarixçisi Yesai Həsən Cəlaləyan yazmışdı: «Şah Şamaxıdakı, Gəncədəki və onların rayonlarındakı İran qoşunlarına ləzgilərlə döyüşməkdən ötrü nə qədər əmr edirdisə də, həmin şəhərlərin xanları nə qədər cəhd göstərdilərsə də, onlar ləzgilərin qarşısında tab gətirə bilmir, məğlubiyyətə uğrayırdılar. Məsələn, Şamaxı xanı Həsən Əli on beş minlik qoşunu ilə onların sərhəddinə gəldi, amma onlar (ləzgilər) səhər alatoranlıqdan qəfil hücumla keçərək, bu qoşunun böyük bir hissəsini darmadağın etdilər. Xan öldürüldü və qoşundan sağ qalanlar qaçmağa üz qoydular.

Onlara qarşı Gəncə hakimi Uğurlu xan da döyüşdü, lakin Şamaxor yaxınlığında məğlub olaraq, qaçdı və Gəncədə gizləndi. Bir müddət onlara Şəkinin hakimi Kiçik xan müqavimət göstərdi, amma o da öldürüldü.

Bundan sonra qəzəbli ləzgi tayfaları daha böyük inadla döyüşməyə başladılar və Kaxetiyaaya, iberlərə əl qaldırdılar. Baş verən bir neçə amansız döyüşdə hər iki tərəfdən çoxlu xan töküldü. Kaxetiya hakimi İmam Qulu xan üç dəfə qaçdı, onun varidatı talan edildi.

Bələliklə ilbəil irəliləyən (ləzgilər) onun (İmam Qulu xanın) bütün ölkəsini, hətta atasının şahlıq sarayını dağıtdılar və sonra yepiskop evindən yan keçərək, Tuşin dağlarının müdafiə səddlərinə qalxdılar». (Yesai Həsən Cəlaləyan. **Alban ölkəsinin qısa tarixi (1702-1722-ci illər). Rus dilində. Bakı, 1989. Səh.24.**)

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV
(ardı var)

ЛЕЗГИ ХАБАРАР

СТАВРОПОЛЬ

ЧІАЛ ЧИРЗАВА

Алай вахтунда Ставрополь вилайтдин Советский районда кьве вишелей виниз лезги хизанар яшамш жезва. Абуру и йикъара ина медениятдин меркез ара-диз гъанва. Меркезди ватандивай яргъара хайи чІал, меденият, ацукъун-къарагъун, адетар хуьдай мумкинвал гуда. Урус мектебра кІелзавай лезги аялар патал хайи чІалан тарсар тешкилнава. Дагъустанда яшамш жезвай мукъва-къилийри абуруз ктабар ракъурзава ва маса кумекар гузва.

Сифте яз лезги меркез арадиз гъунин къайгъу чІугурбур Амур Мамедов, Мегъамедгъажи Рустамов, Амил Балаев, Хейбер Келбиханов я. Абуру ва маса лезгийри чпин зегъметчивиледи, алакьунралди райондин вири агъалийриз чешне къалурзава.

СУРГУТ

ШАРВИЛИДИН ТІВАР ГАНА

Къурбанд суварин вилик агъзурралди лезгийр яшамш жезвай Сургутда чи ватангълийри «Шарвилидин клуб» тешкилнава. Малум тирвал, дуьньядин анжах 40 халкъдихъ эпос ава. Лезгийр чпихъ эпос авай халкъарин жергеда хъун чи къилин винизвал я. Гъа и кар фикирда къуна тешкилнавай клубиз Шарвилидин тІвар ганва.

ЦІийи клубдин макъсад лезги литературадални спортдал рикІ алайбур агудун я. Гъавиляй и хилерай кружокар тешкилнава. Анра кьве вишелей виниз жегъилар машгъл жезва. Чкадин чиновникри хиве къазвайвал, лезгийри Сургутдин спортдик чІехи тир пай кутазва.

Чи кІелдайди Мурсал Мегъамедова хабар гузвайвал, Сургутда гъакІни лезгийрихъ къилди медениятдин меркез, дидед чІал чирдай мектеб ва «Лезгинка» ансамбли ава.

КРАСНОЯРСК

ГУЪМБЕТ ЭЦИГДА

Лезги кьегъал Разим Абасова Красноярскда арадиз гъайи, «Монолитстрой» тІвар ганвай эцигунрин компаниди квердавай мадни чІехи агалкъунар къазанмишзава. Вичин коллективдин чІехи пай лезгийр тир и компаниди гъар йисуз 80-100 агъзур квадратметрдин яшайишдин кІвалер эцигзава. Муьжуд йис инлай вилик компаниди кІвалер эцигунин карда кьиле фейи Россиядин конкурса сад лагъай чка къунай. Инлай къулухъ Красноярскдин чІехибуру компанидал шегъердин виликан аэропорт алай чкадал 28 мертебадин кІвалерикай ибарат шегъер эцигун ихтибарнай. ЧІехибуру лагъанай: «Шегъер вахтунда эцигна куьтягъайтІа ина лезги кьегъалриз буьруьнждин бюст эцигда. Алатай йикъара лезгийри къадав агакъна кІвалер эцигна кардик кутунва. Им цІийи шегъердин са пай гъазур я лагъай чІал я. КІвалахар икІ давам хъайитІа лезгийриз Красноярскда гуьмбет эцигдай югъни фад алуькда».

АХЦЕГЪ

АЛИМРИН ХИЗАН

Дагъустандин Ахцегъ райондиз гъахълудаказ алимрин ватан лугуьзва. И баркаван чили уьлкведиз 300 къван алимар ганва. Ина шумудни са алимрин хизанар ава. Абурукай сад Султановрин хизан я. Са береда Бакуда яшамш хъайи и хизандин къил Мегъамедагъади яргъал йисара Азербайжандин НафтІадинни Химиядин Институтда доцентвиле кІвалахна. Адан уьмуьрдин юлдаш Сунахалум медицинадин илимрин кандидат тир. Дуьньядилай куьч хъайи абурун рехъ гила веледри давамарзава. ЧІехи хва Юсуф химиядин илимрин доктор, муькуь рухвайрикай Рашад медицинадин илимрин кандидат, Эльдар химиядин илимрин кандидат я.

ДИАНА ЮЗБЕГОВА: "ЖУРНАЛИСТИКА ЗИ УЪМУЪР Я"

Диана Юзбегова. Интернетдай жагъай зи цІийи таниши. Москвада яшамш жезвай и лезги руша зи суалриз хайи чІалал жавабар гузвай. Дианади Москвада МУЗ-ТВ каналда журналист яз кІвалахиз саки 3 йис жезва. Ада "PRO-новости", "PRO-обзор" ва "Популярная правда" редакцияр кьиле тухуьзва. Россиядин ва къецепатан уьлквейрин шоуизнесдани кІвалахзава. 22 йис тамам хъанвай лезги рушахъ кІвалахдин жигъетдай ихътин еке агалкъунар хъуни зун къадарсуз шадарна.

Диана КІлар райондин Пирал хуьрай я. Ам 1989-йисуз Одицово шегъерда Россиядин МЧС-дин генерал Насир Юзбегован хизанда куькІвей сифте гъед я. Шегъердин 10-нумрадин лицей акалтарай ам Россиядин халкъарин дуствилин университетдик эгечІна. Алай вахтунда ам 6-курсунин студентка я. Агъадихъ заз кІелзавайбурун фикирдиз адахъ галаз хъайи сугъбет теклифиз кІанзава.

- Диана, къенин юкъуз вун неинки Россияда, гъакІни къецепатан гъаф уьлквейра машгъл хъанва. Жуван миллетдин векил икъван жегъил яз ихътин дережайрив агакъун дамахдай кар я. Заз вуна лицейда кІелай йисарикайни, вун телевиденидиз атуникай сугъбет авунайтІа хъсан жедай.

- Лицейда кІелзавайла, зун пара къал гъай руш тир. Авайвал лагъайтІа, къени зун гъахътинди яз ама. Амма за хъсандиз кІелзавайвилай муаллимри заз жува-жув тухунин тегъер багъишдай. Гъеле и йисарилай башламишна захъ гележегда чІехи сегънеда халкъдиз жуван алакьунар сейли ийидай фикир авай.

Университетдик эгечІайла, за вуздин общественный уьмуьрда мукъувай иштиракзавай. Зи зиреквал, бажарагъ къатІунай бязи танишри заз телевиденида кІвалахун теклифнай. Ингъе кье за аял чІавалай захъ авай мурад къилиз акъудна.

- Телевиденида кІвалахун четин яни?

- Авайвал лагъайтІа, эхъ. Хейлин вахтара гъатта йифен ахварни хана кІвалахуниз мажбур жезва. Жуьреба-жуьре шегъерриз, уьлквейриз командировкаяр тайинарайлани рекъера четинвилер тІимил ацалтзавач. Жува тухуьзвай редакцияр за гежалди рикІел аламукъдайбур ийиз алахъзава. Абуру къетІенбур хъун патал гъаф зегъметни чІугуна кІанзава. Гъаф танишри заз редакциярилай гуьгъуьниз зенгер ийиз мубаракар ийизва.

- Маса кІвалахрал машгъл жезвани? Азад вахт гъикІ акъудзава?

- Азад вахт захъ гъич жезвач лагъайтІа, куьн чІалахъ тахъун мумкин я. Амма гъакъикъат гъа ихътинди я. Маса кІвалахрал машгъл жедай мумкинвал захъ гъелелиг авач, университетда кІелуни и кардиз манийвалзава. Къведай йисуз диплом вахчурла заз радиодани кІвалахиз кІанзава. И рекъай захъ тежрибани хъанва, шоуизнесдин хейлин сирерни заз таниш я. Бязи вахтара за урусдал шиирарни кхъизва.

- Заз малум тирвал, вуна лезгийри Москвада тешкилзавай "Яран суварин" концерт са шумудра кьиле тухвана. Медениятдин и мьрекатдикай ви фикирар.

- Зун а концертриз гъар йисуз физва. Россиядин меркезда яшамш жезвай дагъустанвийриз и шадвал себеб яз йиса садра санал кІватІ жедай, хайи халкъдин манийрихъ яб акалдай, чи рикІ алай манидарар аквадай мумкинвал жезва. Къве сеферда за ам къилини тухвана, садра текдиз, садра Юсуп Мегъамедовахъ галаз санал. И кІвалах заз къадарсуз бегенмишни хъана.

- Гележегдин фикирар гъихътинбур я?

- Тежрибалу ва пешекар теле-журналист хъун зи мурад я. И кІвалахилай гъейри, заз жува чирвилер къачузвай пешедай яшайишдин месэлайрални машгъл жез кІанзава. И карда зун паталди Тина Канделаки чешне я. Зи фикирдалди, ам гъаф акъуллу ва вири патарихъай алакьунар авай дишегъли я. Актриса язни заз жуваз жув ахтармишиз кІанзава. Зи танишар тир хейлин артистри заз гъаамиша лугуьзва: «Диана, вун кинода къугъвана кІанда, гъикІ хъи, ви акунар адетдинбур туш». Килигин, Аллагъди гайивал жедая.

- Къуй ви вири мурадар къилиз акъатрай. Вахъ кІвалахдани еке агалкъунар хъун чи мурад я.

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

ПЯТИЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ

Недавно в актовом зале дома культуры города Ярославля состоялось Собрание Ярославской городской лезгинской национально-культурной автономии. На собрании присутствовали и делегация Федеральной лезгинской национально-культурной автономии, приехавшая в Ярославль специально по этому случаю из Москвы. Председатель Совета Ярославской НКА Васиф Гасанов рассказал гостям о деятельности организации за предыдущий год и изложил ее планы на будущее. С его слов, Администрация города Ярославля выделила городской лезгинской автономии помещение общей площадью 95 квадратных метров. В данном офисе предусмотрено размещение конференц-зала, библиотеки и рабочего кабинета.

В ближайшее время планируется открытие воскресной школы лезгинского языка, классов по игре на нагаре и кавказской гармонии. На базе функционирующего несколько лет национального танцевального кружка планируется соз-

дание студии кавказского танца "Лезгинка". Для организации работы студии специально приглашен хореограф из Дербента. В ходе встречи обсуждалось воссоздание Тутаевской лезгинской национально-культурной автономии. Далее обсуждалось и последующее вступление Ярославской региональной НКА в Федеральную лезгинскую национально-культурную автономию. А это, в свою очередь, предполагает более плотную работу с другими лезгинскими организациями, в частности, с региональной организацией «Московские лезгинцы».

Присутствовавший на собрании представитель ФЛНКА Амил Саркаров поздравил Ярославскую лезгинскую НКА с пятилетием своей деятельности, поблагодарил земляков и руководителей НКА за полезную работу, которую они

проводят в деле сохранения родного языка, искусства, народных традиций.

Информационно-аналитический центр ФЛНКА

ЛЕЗГИЯР ВИРИНА

ДИДЕД ЧІАЛАЗ ИКРАМЗАВА

Октай Достиев вичин рушарихъ галаз санал

Яргъара авай лезгийрин хъсан суракъар атайла гзафни-гзаф хвеша жеда чаз. Иллаки къецепатан уьлквейра, маса халкъарин арада уьмуьр гъализ, жуван дидед чІал, халкъдин адетар хуьзвай, лезгийр сад садав агудзавай чи ватангълийрин алахъунри рикІ ахъайда чи.

И мукъвара Таллинндай са кас илифна чи редакциядиз. Вичин къве рушахъ - Нарминадихъни Эвелинадихъ галаз Ватандиз - Азербайжаңдиз мугъманвиллиз хтанвай Эстониядин лезгийрин лидер Октай Достиевахъ галаз гуьруьшмиш хъана чун. Ада чаз Прибалтикадин лезгийрикай, абурун ацукъун-къарагъуникай, чи халкъдин адетриказ икрам авуникай ихтилатна.

Вичин уьмуьрдин 30 йис къариблукъра акъудай Октай ва адан Таллиннда дуьньядиз атанвай рушар лезги чІалал фасагъатлудиз рахаз акурла зи рикІ юзана. Накъ лезги хуьряй Бакудиз атана, къе дидед чІал кваз такъаз, алаз-алачиз урус чІалалди рахазвай бязи лезги жегъилар вилерикай карагна зи. Вичин веледриз дидед чІалаз икрам ийиз чирнавай и буба гъар жуьредин гъурметдиз лайихлу я. Яргъал уьлкведа яргунжуван Наргиледихъ галаз хизан туькьурнавай, и хизаңда лезги руьгъ хвенвай Октай Достиев чи гзаф бубайриз чешне я.

Эстонияда лезгийрин медениятдин жемият гъа и касди кардик кутунни дуьшуьшдин кар туш. Жуван рикІе цІай тахъайла маса инсанрик руьгъ кутаз жеч эхир.

2012-йисуз Эстониядин «Лира» Милли Медениятдин Жемиятрин КІватІалдин 20 йис тамам жеда. Урусар, молдованар, якутар, осетинар, гуржийар, санлай 40 халкъдин векилар агудзавай и КІватІалдиз корейяи Лидия Григорьевади регъбервал гузва.

КІватІалдик квай виридалайни жегъил жемият лезгийринди я. Ам цІуд йис идалай вилик Октаян алакьунрин нетижа яз арадиз атана. Алай вахтунда КІватІалдин виридалайни КІвенКІвечи жемиятрикай сад яз гъисабзава. Адак Азербайжаңдай ва Дагъус-

Эстониядин лезгийрихъ медениятдин жемиятни ава, къилди дараматни

тандай тир чи 200-далай гзаф ватангъли экечІнава.

Октай Достиев КІцІара дидедиз хъана. Адан буба чпирви, диде яргунви я. Аял чІавалай спортдив эгечІай гадади мектебда КІелдайла къуршахар къунай чІехи агалкъунар къазанмишна, 1977-1979-йисара Азербайжаңдин чемпионатда II, III чкаяр къуна. Гъавилай ам 8-синиф куьтягъайла Бакудин спортдив майиллу тир мектебдиз къабулна.

И мектеб куьтягъна «Динамо» жемиятда КІвалахай жегъилдин алакьунар акурла адаз Эстониядиз эверна. 1983-йисуз иниз куьч хъайи ам Къецепатан Кранин Министрстводин органра КІвалахал акъвазна, гъакІни пешекар спортда цІйи камар вегъена. Къуршахар къунай пуд йисуз Эстониядин чемпион хъайи Октая гуьгъуьнлай вад йисуз Америкадин Садхъанвай Штатра тренервал авуна. 2005-йисуз ам Индиана штатдин чемпионвиллиз лайихлу хъана.

Вад йисалай Эстониядиз хтай Октай ина рикІ алаз лезгийрин жемият арадиз гъунив эгечІна. Ада чкадин лезгийрихъ галаз санал Таллинн шегъердин регъберрин вилик жемият патал дарамат чара авунин месэла хкажна. Абурун тІалабуниз лайихлуда-

каз жаваб гана - къве мертебадин дарамат чара авуна. Гила и дараматда «Шарвили» тІвар алай лезги чІалан гъяддин мектеб, «Лезгинка» куьлерин студия, ансамбль машгъул жедай чка, мугъманар патал зал, хуьрек недай КІвал ва маса утагъар кардик ква. Наргиле Достиевадин регъбервилек квай цІун КІвале лезгийрин милли хуьрекар чрада. Ирада Загъирбеговади лагъайтІа, аялриз храз чирда. Октай Достиева жемиятдин вилик-къилик квай ксарикай ихтилатдайла Рамелия Улубеговадин тІвар чІехи гъурметдив къуна. И уьлкведин лезгийрин уьмуьрда къетІен роль къугъвазвай и кІцІарви дишегълиди гъяддин мектебда аялриз лезги чІалан тарсар гузва. Ада регъбервал гузвай ансамблда лезги манийрини куьлери къилди чка къазва. Ансамблди республикадин медениятдин уьмуьрда мягкем чка къуна. Ина са суварни абур галачиз кыле фидач. Нармина ва Эвелина Достиевайри, Лейла Къачаевади, Рауф Къулиева, Рагъман Ибрагъимова, Къасум Садыкъова, Сабина Агъмедовади, Карина ва Арина Гъажибалаевайри, Светлана Турабовади Эстониядин халкъариз «Лезгинка» куьл рикІяй КІанарнава. 2009-йисуз Санкт-

Петербург шегъерда «Талантрин салют» тІвар алаз кыле фейи халкъдин куьлерин фестивалда ансамбль III лауреатвиллин тІварцІиз лайихлу хъана. Им ансамблдин къецепата сад лагъай концерт тир.

Ансамблдин маничийрикай сад тир, вичин иер ванцелди вири лезгийр рам авунвай Инжи Айдуьнбеговадин тІвар лагъайтІа, вири Эстониядин лезгийриз сейли я.

Гъар йисан Яран сувариз, Къурбанд сувариз ва маса элдин мярекатрин вахтунда Эстониядин лезгийр санал агудун, милли суфрадихъ ацукъун, лезги манийрихъ яб акалун, «Лезгинкадал» куьлерун и уьлкведа хъсан адетдиз элкъвенва.

Жемиятдикай чкадин телевиденидин каналри мукъвал-мукъвал гунугар гуда. Эстонияви лезгийри чпи лагъайтІа, пуд документальный фильм чІугунва. Гила лезги чІалал мультипликациядин фильм туькьурзава. Ам цІйи йисуз къалурда.

Азим ва Амид Загъирбеговар, Закир Загъирбегов, Къазанфер Агъмедов, Радим Зейналов, Раид Гъажибалаев, Гъадия Магъмудова, Октай Пирогъланов хътин вилик-къилик квай лезгийри умуми кардик къуьн кутуна Ватандай яргъара чи халкъдин меденият вилик тухузва.

Седакъет КЕРИМОВА

Рамелия Улубегова

Ансамбль концертдиз гъазур жезва

Суварин суфрадихъ

Лезги чІалан гъяддин мектебда

«Лезгинка» ансамбль Таллинн шегъердин мярекатда

О РОДСТВЕННОСТИ ЯЗЫКОВ

ТОЧКА ЗРЕНИЯ

В этой статье я хочу доказать насколько все люди, жившие до нас и ныне живущие на земле, близки друг другу. Для этого хотел бы привести в сравнение два языка, очень отдаленных друг от друга, и на первый взгляд не имеющих никаких общих корней. Этими языками являются русский и лезгинский.

В процессе поверхностного исследования этих и некоторых европейских языков я нашел много слов, которые являются производными от лезгинского языка, иначе говоря, истинное разъяснение значения которых находим только в лезгинском языке.

Лезгинский язык является одним из древних языков, возможно, сохранивший отголоски языка атлантов, некогда исчезнувшей цивилизации (Яралнев Я. А.). О древности этого языка говорит и тот факт, что он почти на 60% состоит из слов, имеющих один, два и три звука, и на 80% слова с четырьмя звуками. Немаловажным является и то, что множество слов имеет два-три значения и их смысл можно понять лишь в общем контексте. Что удивительно, в подавляющем большинстве слов, имеющих общий смысл, не наблюдается однокоренная связь, что свидетельствовало бы о том, что данные слова являются родственными.

На заре зарождения современной цивилизации люди не нуждались в сложных (многословных) словах. Это явление наблюдается в лезгинском языке, что указывает на древность языка. Но, малозвуковые слова имели широкую палитру звучания, ибо этот язык состоит из большого количества звуков. Сегодня лезгинский алфавит состоит из 45 букв. Лезгиноязычные народы, населявшие древнюю Кавказскую Албанию, пользовались алфавитом из 52 букв. Даже такой алфавит не содержал соответствующего количества букв для отображения всего разнообразия звуков, присутствующих в этом языке. В данное время лезгинский язык имеет 18 падежей и сложное построение предложений. Все это косвенно говорит в пользу того, что древний лезгинский (пелазгинский) язык является праязыком. Как мы знаем из истории, пелазги, мигрировав с Кавказа более пяти-семи тысяч лет до нашей эры, жили в районе Средиземного моря, на территориях нынешней Италии, Греции, Крита, Кипра и Балкан. А задолго до этого они направились в сторону Индии и Тибета, затем на запад, в сторо-

ну Северной Африки. После Средиземного похода они дважды уходили на Север, и дошли до Скандинавии, Британии и Шотландии. До сих пор шотландцы себя называют выходцами с Кавказа.

Все сказанное позволяет мне сделать очень приятный вывод: если все, ныне существующие языки имеют единое начало от нескольких древнейших праязыков и народов, которые тесно контактировали между собой и имели родственные отношения, то мы, являясь их потомками, конечно же, приходим друг другу родственниками, пусть и дальними!

Лезгинский язык имеет двадцатеричную систему счета, которая включает в себя еще и десятиричную. Непосвященному человеку это кажется сложным, но на самом деле такой счет очень прост и удобен.

Цифра «0» на лезгинском языке звучит так: «уд». Все цифры в лезгинском языке заканчиваются на букву «д», кроме цифр обозначающих «сорок», «сто» и «тысяча». Слово «уд» не противоречит этому правилу. Также хочу сказать, что счет начинается с цифры «0» и заканчивается цифрой «20». Далее счет продолжается так: 21 (20 и 1), 22 (20 и 2), 31 (20-10 и 1), 32 (20-10 и 2). Цифра 60 читается так: 3-20 (трижды двадцать), 71 (3-20-10 и 1 трижды двадцать, десять и один) и т.д.

Теперь перейдем к лезгинизмам, встречающимся в других языках. Египетского бога Солнца зовут Ра. На языке египтян конкретного значения слова «ра» не существует. На лезгинском языке Рагъ означает солнце. В египетской вариации лезгинское слово «рагъ» потеряло букву «гъ».

Альпы (горы). Происходят от имени албанского царя Алпа. От его имени произошло и название государства Алпан. Окончание «ан» указывает на то, что, кака-либо вещь или территория, принадлежит данному человеку. Это значит, что данная земля принадлежит Алпу. Затем государство Алпан становится Албанией по названию одного из народов, населявших эту страну. Название этого народа также произошло от имени местного царя, которого звали Алб. Немцы Альпийские горы называют Алпен. Произошла трансформация буквы «а» на «е» и из Алпан получилось Алпен.

Ас (профессионал, смельчак) – ас-с-са! Торжественный возглас танцора, который гордо поднимая руки, как расправленные крылья парящего орла, танцует всемирно известный танец «Лезгинку».

Говори – гафари(н) (говорить)
Говор – гафар (слова)
Гром – гугрум (гром)
Дон (река) – дон (на древ. лезг. языке означает море и большая вода)
Дунай (река) – дон (большая вода)
Жим, сжимать – чим (сжать, продавить)
Заря – зар я (зар – заря, я – утверждающая приставка)

Лемеха (использовались во время кузнечных работ, для поддувки и поддержания огня. Они изготавливались из шкуры различных животных.) – леме хам (Леме – ослиная, хам – шкура)

Мёд – мед (сладости, специальный сладкий густо проваренный из шелковицы сок, душаб)

Окуляр – акур (очки), аку(н) – видеть
Пир (застолье, пир горой) – пир (святое место). На лоне природы верующие общались с богом и святыми. Здесь в благодарность богу приносили в жертву животных, устраивали своеобразный праздник, угощали прохожих.

Пока (до встречи) – пака (завтра)
Порог – пару (простенок, забор, преграда)
Поцелуй – плагъ це (поцелуй)
Радуга. Происходит от лезгинского слова «рагъ» (солнце) и русского «дуга». Радуга означает – солнечная дуга.

Сель – сел (ливень, поток)
Хомут – хамут. Хам – шкура. Из шкуры изготавливались хомуты.

Царь – шарр (царь). (Шарваланг – царство. Шарвал – царствовать. Ланг (ланд) – страна. От имени великого эпического героя Шарвили (шарр Вили – царь Вили) происходит и русское слово «великий». Царь Вили на самом деле был великим человеком.

Царапать (оставлять следы, полосы) – цар (след)

Чин (звание, лицо госслужащего) – чин (лицо)

Яровая пшеница или весенняя пшеница – яр (весна).

Ярило (славянский бог весны и урожая) – состоит из слов «яр» (весна) и «гила» (дать, дали). Ярило буквально означает: дающий весну.

Шведы до недавнего времени своих князей называли – ярл. Они не находят этому слову объяснение. А на лезгинском языке это проясняется просто: яркий, солнечный, лучезарный.

Швеция (Sverige) (читается как «жвериг») и означает «Снежные пути» (по Гельмольту) - жве(д) рекьер (снежные пути) (Предположения Велибекова Д.Г.) По моему мнению, «Жвериг» или «жверик», означает «в снегах». Эта страна большую часть года находится в снегах.

Ярый (злой, в смысле красный от злости) – яру (красный)

Хочу также особо остановиться на сторонах света. Их, как мы знаем четыре: восток, запад, юг и север.

Юг – югъ (день). Учитывая то, что славянские племена жили в северных широтах, и зимой день становился коротким, то юг, где и зимний день не сильно отличался от летнего, они называли югъ, то есть, сторона, где присутствует день и в зимнюю пору.

Север – север (медведи). Древнерусские племена север называли «север», то есть, стороной, где обитали в основном белые медведи.

Запад – са пад (одна сторона).

Итальянский город Вене-ци-я полностью соответствует своему местонахождению, если взглянуть на это с позиции лезгинского языка. Слово «вине» означает «наверху», а «ци» - «воду». Окончание «я» в лезгинском языке означает утверждение. Вене-ци-я переводится так: находящийся над водой.

Вкратце приведенные примеры еще раз говорят о том, что за тысячелетия своего существования, человечество не раз меняло свои обычаи и языки в связи с различными миграциями, которые происходили в разных направлениях. В каждом из нас течет множество кровей. Понятие о конкретной национальности и присущей ей индивидуальности, это ошибочное явление.

«Чужих» людей на нашей планете не существует. Все мы в каком-то поколении приходимся друг другу родственниками!

Хикмет РАМИХАНОВ,
член Петровской Академии Наук,
психолог.

Ləzgi xalq nağılı

ƏKİNCİ BƏBİRƏ NECƏ DƏRS VERDİ

burada işləyən əkinçini və onun meşədən çıxdı, başını qaldırıb fısıldadı, biğlarını tərptədi. Onu görəndə öküzlərini parçaladı. Belə hadisələr bir neçə dəfə təkrarlandı.

Kənddə hamı vahimə içində idi. İgid cavanlar bəbiri öldürməyə yollandılar. Lakin onlar da heç nə edə bil-

medilər.
- Deyəsən biz bu bəbirdən yaxa qurtara bilməyəcəyik, - deyə ovçular dilləndilər.

Əkinçilər tarlanı tərk etdilər. Axı kim vəhşi heyvanın çaynağına keçmək istəyər? Onlar "ölməkdənsə, ac qalmaq yaxşıdır", - dedilər.

Yalnız bir kəndli qorxmadı.
- Dayanın, - deyə o, dilləndi. - Mən bu bəbirə dərs verərəm!

O, iki öküzünü cütə qoşdu, pişiyini səsləyib, tarlaya yollandı.

Qonşular işi belə görüb, onun hərəkətinə təəccübləndilər və bir-birinə dedilər:

- Görünür, qonşumuz dəli olub, həyatı onun üçün əziz deyil.

Əkinçi isə tarlaya gələrək öküzləri cütəndən açdı ki, şumlamadan qabaq bir az dincəlsinlər. Elə təzəcə bir öküzü açmışdı ki, bu anda bəbir

meşədən çıxdı, başını qaldırıb fısıldadı, biğlarını tərptədi. Onu görəndə öküz qorxaraq qaçdı.

Bu zaman o, pişiyi gördü. Bəbir onu nəzərdən keçirib təəccüblə soruşdu:

- Sən kimsən?
Pişik cavab verdi:
- Mən sənin bacın oğlunam. Sən mənim dayımsan.

Bəbir pişiyə baxıb dedi:
- Düzür, sən bizim nəsləndənsən, gözələrin, qulaqların, pəncələrin, biğlərin, quyruğun bəbirlərdə olduğu kimidir. Ancaq de görək, sən niyə bu qədər balacasan?

- Bu ona görədir ki, mənə o insan ələ keçirib. Onun əlinə keçsən, sən də mənim kimi kiçilərsən, - deyə pişik cavab verdi.

- Deyirsən yeni o, çox güclüdür? - deyə bəbir fınxırdı. - Ondan qorxuram! İndi mən onun öküzlərini və özünü yeyəcəyəm!

Pişik dedi:
- Get, gücünü sına!

Bəbir əkinçinin üstünə atıldı və nərilədi:
- Ey insan! Sən mənim bacım oğlunun başına nə oyun açmısan? Buna görə mən səni parçalayıb yeyəcəyəm!

- Qüdrətli bəbir! - deyə əkinçi sakit tərzdə cavab verdi. - Görürəm ki, mən səni qəzəbləndirmişəm, mən

bağışla. İstəyirəm ki, sənin şikarın çox olsun.

Bəbir təəccübləndi:
- Bu, necə ola bilər? - deyə o, soruşdu.

Əkinçi dedi:
- Mənim iki öküzüm var. Biri səni görüb, qorxudan qaçdı. Sən bu öküzü saxla, mən gedim o biri öküzü tapıb gətirirəm. Onda sən bizim hamımızı yeyərsən.

- Mən onu necə saxlaya bilərəm? - deyə bəbir soruşdu.

- Gəl səni taxta boyunduruğa bağlayım, - deyə kəndli cavab verdi.

- Yaxşı, - deyə bəbir razılaşdı və özü başını boyunduruğa keçirdi.

Onun başı boyunduruğa girən kimi əkinçi qayıqları möhkəm bərkətdi və bəbirin belinə qamçı çəkməyə başladı. O, qamçını çəkdikcə qışqırırdı:

- Tez ol, torpağı şumla!
Bəbir yerindən sıçradı, özünü orabura atdı, buradan yaxasını qurtarmağa çalışdı. Ancaq əkinçi qamçını möhkəm endirirdi. Öküz qorxub irəliyə atılır, bəbir isə onunla boyunduruğu dartmalı olurdu. Əkinçi elə hey qışqırırdı:

- Tez ol, tez ol! Şırımından çıxma! Beləliklə, onlar tarlanın yarısını şumladılar. Pişik isə bəbirin yanınca gedir, ona baxırdı.

Bəbir ehtiyatla pişikdən soruşdu:
- Qulaq as, bacı oğlu! Sənin sahi-

bin məni tezmi buraxacaq?
- O səni yaqın ki, mənim kimi balacalaşandan sonra buraxacaq, - deyə pişik cavab verdi.

Bəbir qorxdı:
- Mən onsuz da iki dəfə kiçilmişəm, - deyə o dilləndi. - Əgər əkinçi axşam kimi yeri şumlasa, mən səndən də kiçilə bilərəm.

O, başını aşağı saldı və boyunduruğu irəli çəkdi.

Nəhayət, axşam oldu. Əkinçi bəbiri boyunduruqdan xilas edib dedi:

- İndi cəhənnəm ol buradan və bir də mənim gözümə görünmə! Yoxsa səni boyunduruğa qoşub üç gün, üç gecə torpağı şumladaram.

Bəbir meşəyə qaçdı. O, ayaqlarını güclə sürüyürdü. Əldən düşmüş bəbir bir ağacın altında uzandı, dili bayıra çıxdı. Qarğalar elə bildilər ki, bəbir ölüb.

Onlar bəbirin üstünə enib onu dimdikləməyə başladılar. Yaxşı ki, bəbirin gücü quyruğunu yelləməyə çatdı və onunla qarğaları qova bildi.

Bundan sonra bəbir heç vaxt tarlaya yaqın düşmədi. Başqa vəhşi heyvanlara o, həmişə deyirdi:
- İnsandan uzaqlaşın! O, çox güclü olmasa da, ağıllıdır. İnsana bizim heç vaxt gücümüz çatmaz.

Tərcümə edən:
Natiq SƏFİYEV

Vardan keçmək olar, haqqdan yox.

Ləzgi atalar sözü

"SAMUR"UN MƏKTƏBİ

TANIŞ OLUN: SUMAĞALLI MƏKTƏBİ

Allah bacadan tökməz, gerek özün çalışasan.

Azərbaycan atalar sözü

**İSMAYILLI RAYONUNUN
BU MƏKTƏBİ
RESPUBLİKA ÜÇÜN
NÜMUNƏDİR**

İsmayilli rayonunun ləzgi kəndi olan Sumağallıda ilk dünyəvi məktəb 1923-cü ildə yaradılmışdır. 1976-cı ildən orta məktəb kimi fəaliyyət göstərir. Hazırda məktəbdə 154 şagirdin təlim-tərbiyəsi ilə 24 müəllim məşğul olur. Məktəb binası 2006-cı ildə Dünya Bankının krediti hesabına əsaslı təmir olunmuş, müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir.

Sumağallı məktəbi nəinki rayonda, eyni zamanda respublikada təlim - tərbiyə sahəsindəki yüksək nəticələri ilə məşhurdur. Son üç ildə XI sinfi bitirən 40 məzundan 16-sı ali, 4-ü isə orta ixtisas məktəblərinə qəbul olunmuşdur. 2008-2009-cu tədris ilində məktəbi bitirən 17 məzundan 14 nəfəri ali məktəblərə qəbul üçün sənəd vermiş, onlardan 9 nəfəri 300-500 bal toplayaraq tələbə adını qazanmışdır. İmtahan fənnləri üzrə qəbul göstəriciləri rayon və respublika səviyyəsindən üstün olmuşdur.

TQDK-nın statistik məlumatlarına əsasən 2009-cu ildə ali məktəblərə qəbul nəticələrinə görə məktəb respublikanın ən yaxşı məktəbləri siyahısına daxil edilmişdir. 2010-cu tədris ilində də təlim-tərbiyə sahəsində və ali məktəblərə qəbulda məktəb rayonda ön yerlərdən birini tutmuşdur.

2009-2010-cu tədris ilində məktəb şagirdləri Təhsil Nazirliyi

tərəfindən IX və XI siniflərdə aparılmış sınaq və buraxılış imtahanlarında bütün fənlər üzrə 100% nəticə göstərmişdir.

Məktəb şagirdləri necə illərdir fənn olimpiadalarında, xüsusilə coğrafiya, fizika və riyaziyyat fənnlərindən liderdir.

Burada yaradılmış Məktəb Kiçik Akademiyası (MKA) beynəlxalq layihələrdə iştirakı ilə diqqət çəkir. O, Azərbaycanın qeyri-hökumət təşkilatı olan Üfûq-S vasitəsilə ABŞ-ın Şimali Dakota Universiteti ilə əlaqə yaratmışdır. Həmin təşkilatın dəstəyi ilə məktəbin şagirdləri ləzgi dili, ləzgi xalqının qədim adət-ənənələri, maddi-mənəvi dəyərləri ilə bağlı tədqiqatlar aparmışdır. Həmin tədqiqatların nəticələri bu universitetin əməkdaşları tərəfindən CD disk şəklində hazırlanaraq məktəbə hədiyyə edilmişdir. MKA-nın gördüyü işlərdən biri də kənd ərazisində XVII əsrə aid, saxsı borularla çəkilmiş bulaq-kəhriz

kompleksini aşkar etməsi və onu əhalinin istifadəsinə verməsidir. MKA-nın digər fəaliyyəti ərazinin florasının tədqiqi ilə bağlıdır. Belə ki, ərazidə olan şəfali bitkilərin klassifikasiyası aparılmış, onlar herbariləşdirilmişdir. Məktəb ABŞ səfir-

xeyli gücləndirmişdir. Belə ki, həmin layihə nəticəsində məktəbə 1 ədəd proyektor aparatı, 1 ədəd televizor, 1 ədəd DVD pleyer, 10 ədəd ekolo-giyaya aid DVD disk, biologiya dərslərinin tədrisi üçün mikroskoplar və digər texniki tədris avadanlığı əldə etmişdir.

Məktəbdə istedadlı şagirdlərdən ibarət ləzgi folklor rəqs qrupu yaradılmışdır. Bu qrup respublika müsabiqələrində uğurla iştirak etmişdir. Belə ki, Astara və Zaqatala rayonlarında keçirilən müsabiqələrdə məzunlu çıxışına görə diplomlarla, fəxri fərmanlarla və qiymətli hədiyy-yələrlə təltif edilmişdir. Hal-hazırda da rayon səviyyəli bütün mədəni-kütləvi tədbirlərdə məktəbi layiqincə təmsil edir. Bu qrup Azərbaycanın "Xəzər TV"-nin "Səyyah" verlişində və Türkiyənin "TRT-Avaz" telekanalındakı mədəni-kütləvi verlişlərdə çıxış etmişdir.

liyinin "Projekt Harmony" internet mərkəzinin keçirdiyi layihədə iştirak etmiş və kompüterlə təchiz olunmuş internet mərkəzinə yiyələnmişdir. Dünya Bankının layihələşdirdiyi Məktəb Qrant Programında iştirak edən məktəb "Biologiya - Ekologiya resurs mərkəzi" layihəsinin qalibi olmuş və məktəbin maddi-texniki bazasını

almış, 2007-ci ildə iqtisadiyyat fənnindən sertifikatla yiyələnmişdir. Hazırda o, "Mədəd Humanitar Təşkilatı İctimai Birliyi" və Təhsil Nazirliyinin birgə təşkil etdiyi Müəllimlərin Peşəkarlıq Səviyyəsinin Təkmilləşdirilməsi (MPST) kurslarında təlimçi kimi fəaliyyət göstərir.

2010-2011-ci tədris ilində Sumağallı kənd tam orta məktəbinin IX və XI sinif şagirdləri buraxılış imtahanlarında 100% nəticə göstərmişlər.

Bu məktəb 2010-2011-ci tədris ilində Respublika üzrə keçirilən "İlin ən yaxşı ümumi-təhsil məktəbi" müsabiqəsinin qalibi olmuşdur.

Azər MİRZƏYEV,
İsmayilli rayonu, Sumağallı Kənd Məktəb Kiçik Akademiyasının prezidenti

SƏNƏT SEVGİSİ

Azərbaycanın musiqi ifaçılığı məktəbi qədim olub zəngin və çoxşəxli kökləri ilə tanınır. Bu köklər üstündə bir çox ustad sənətkarlar yetişmişdir. Belə sənətkarlardan biri Şərbət Rzaquliyevdir. Şərbətin ifasını eşidənlər bu virtuoz ifaçının sənətkarlığına yüksək qiymət verməyə bilməzlər. İfa etdiyi musiqi nömrələrinə yeni ruh, yeni təravət gətirən, özünün-küləşdirən Şərbətin həmin musiqi parçalarını qəlbindən keçirdiyini duymamaq mümkün deyil. Şərbətdə tamaşaçıları heyran edən bir məharət var: o, səhnəyə bir şüxluq, bir təravət gətirir, coşqun ifası ilə dinləyicilərə, tamaşaçılara şən əhval-ruhiyyə bəxş edir.

Şərbəti Azərbaycan və Dağıstan respublikaları arasında bir musiqi körpüsü adlandırmaq olar. O, tarixən bir-birinə bağlı olan azərbaycanlıların və lezginlərin xalq mahnı və rəqslərini eyni məhəbbətlə ifa edir və bununla da bu iki xalqa olan bağlılığını göstərir. Ona ən böyük hörməti qazandıran isə lezgi xalq musiqisinin incəliklərinə bələd olması, onun mahir

bilicisi və əvəzsiz ifaçısı olmasıdır. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycanda lezgi xalq havalarının peşəkar ifaçılarından söz düşəndə ilk əvvəl onun adı çəkilir. Bu peşəkar ifaçı həmçinin Azərbaycan xalq havalarının ustad ifaçısı kimi də ad-san qazanıb. Onun repertuarında yüzə yaxın mahnı və rəqs özünə yer alıb.

Şərbətin Şərqi musiqisi ilə Avropa musiqisindən sintezləri, onun çaldığı estrada havaları sənətkara çoxlu pərəstişkarlar qazandırmışdır.

Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Xudat şəhərində anadan olmuş Şərbət burada orta məktəbi bitirib, Mahaçqalada musiqi məktəbində təhsil almışdır. Musiqi istedadı və ifaçılıq məharəti ilə seçilən gənc Dağıstan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin təqdimatı ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına oxumağa göndərilmişdir. Buranı bitirib 20

il fasiləsiz olaraq Səid Rüstəmovun rəhbərlik etdiyi xalq çalğı aletləri ansamblının solisti olmuşdur. O, Rəşid Behbudov, Şövkət Ələkbərova, Gülağa Məmmədov, Zeynəb Xanlarova, Yalçın Rzazadə, Məmmədbağır Bağırzadə, Nisə Qasımova kimi görkəmli sənətkarlarla çalışmışdır.

Ömrünün kamillik çağına, müdriklik dövrünə qədəm qoyan sənətkarımızı 60 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona yaradıcılıq uğurları arzu edirik. Qoy sənət sevgisi, yaratmaq eşqi, təbiətinə xas coşqunluq, şən əhval-ruhiyyə heç vaxt onu tərk etməsin!

"Samur" qəzetinin kollektivi

ГАФАПАГ

Акуяр	- айнаяр
Дон	- гьуьл
Тарт	- еб авай гьерт
Тарту	- кIарасдикай нехишар атIудай алат
Тарун	- кьвечIил тежедай лувар квай гьашарат
Тарху	- дакIун квай
Тварк	- кIарасдикай раснавай кIута
Тер: тер-тер	- четинвилелди, кичIез-кичIез
Тескягь	- акурбур гьейранардай кьайда
ТIакар	- тIваларикай хранвай зенбил
ТIакь	- кьуват
Убагь	- куьче
Фанус	- нафт куналди экв гудай алат
Фартар	- цирицIар
ХанцI	- бедендал кIеви хьанвай чирк
Харак	- чукьван
Хатмияр	- ципицIрин сорт

ДЕТИ ТАНЦУЮТ «ЛЕЗГИНКУ»

Начались занятия в детской группе школы танцев «Лезгинка». Для Эмили Рамалдановой, которая уже успела выступить на сцене как самая юная солистка ансамбля «Сувар», новый танцевальный сезон начался удачно. Ведь теперь занятия в школе ведёт любимица лезгинской молодежи, хореограф «Суvara», ветеран Азербайджанского Государственного Ансамбля Танца Гюльнара Байрамова. Маленькие танцоры с удовольствием вливаются в мир неповторимой «Лезгинки».

В группу принимаются дети от 6 до 12 лет.

Справки по тел: (012) 432-92-17

OXUCULARIN NƏZƏRİNƏ!

"Samur" qəzetinə hər zaman abunə yazılmaq olar. Bunun üçün telefonla ünvan bildirmək kifayətdir. Ödəniş ayda bir dəfə poçtalyon vasitəsilə edilir.

Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin sakinləri aşağıdakı telefonlara zəng çala bilərlər:

"Qaya" mətbuat yayımı - 564-48-96, 564-63-45

ШАГЪМАТДИН ТАРСАР ГУДА

2012-йисалай Азербайжандин са шумуд шегьердинни райондин юкьван мектебра маса предметрихь галаз санал шагьматдин тарсарни гуда. Им 2009-2014-йисара Азербайжанда шагьмат вилик тухунихь авсиятда гьукьматди кьабулай программадив кьазвай тедбир я. Талукь министерстводи Бакудин ва Генжедин образованиядин отделриз тарсар тешиклунихь галаз алакьвал тир тапшуругьар ганва. Алай вахтунда шагьматдин тарсар гуз алакьдай, шагьматдай спортдин деража авай муаллимрин сиягь тукIуьрзава. Цийи предметди аялрин фагьумлувал артухариз куьмек гуда.

ГЕЛЕЖЕГ АКВАДАЙ ЗЕРЯТ

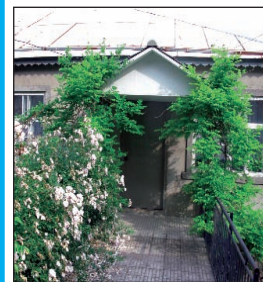
Урусатдин алимри гележегда инсандин беденда кьил хкаждай вири тIаларни азарар винел акьудиз алакьдай цийи зерят арадиз гьанва. Дуйньядиз «Метатрон» хьиз сейли хьанвай, вичин асул тIвар НЛС тир и зерятди 20-25 декьикьадин кьене инсандин вири тIаларикай малумат гузва. Залан азарлуьрин тIалар 45 декьикьада тайинарзава. Зерятди организмда цийиз кьил хкажзавай, дакIуна жезвай хирерни ашкара ийизва.

ИРИД МИЛЛИАРДДИВ АГАКЬДА

И йикьара ООН-дин Дуйньядин Агьалияр Сиягьдиз Кьачузвай Фондуни малумат гайивал, алай йисан 31-октябрдиз дуйньядин агьалиьрин кьада 7 миллиарддив агакьда. Агьалиьрин кьада артухарзавайди Африкадинни Азиядин кесиб улкьвевяр я. Инра гзаф аялар авай хизанрин кьада кьвердавай пара жезва.

Демографри малумат гузвайвал, эхиримжи 200 йисан кьене чи планетада агьалиьрин кьада иридра пара хьанва.

ПРОДАЕТСЯ ДВУХЭТАЖНЫЙ ДОМ В ГУСАРЕ

Средний ремонт, постоянная вода, телефон, газ, фруктовый сад.

Цена договорная.
Конт. телефон:
(050) 734-14-55

SAMUR

Баş редактор
Сəдаqəт КƏРІМОВА

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.

e-mail: sedagetkerimova@rambler.ru

Hesab nömrəsi

26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı
Yasamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan

Respublikasının Mətbuat və
Informasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.
Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581

Tiraj: 2000

Tel: 432-92-17

"ZAMAN" MƏTBƏƏSİNDƏ ÇAP OLUNMUŞDUR